

Prof. JEFFREY D. SACHS

Kuzey ülkelerinden dersler

Kuzey ülkeleri yüksek gelir düzeyleri, sağlam ekonomik büyüme ve makroekonomik istikrarla sosyal hizmetleri başarılı bir şekilde birleştirdi ve bunların da ötesinde yüksek yönetim standartlarına ulaştılar

Ekonomi ile ilgili tartışmalarda ısrarla üzerinde durulan tek şey, hemen hemen her zaman, piyasa güçleri ile sosyal güvencelerin nasıl birleştirilebileceği konusu olmuştur. Solcular sosyal güvencelerin geliştirilmesini talep ederken, sağcılar bunun ekonomik büyümeye zarar vereceği ve mali açıkları artıracağı görüşündeler. Eğer dünya neyin işe yarayıp neyin yaramadığını sorgulamak için daha fazla zaman harcasaydı ekonomi üzerine bu kadar çok tartışma yapılmayabilirdi.

Bununla birlikte, hiçbir bölgesel deneyimin doğrudan devredilebilir olmadığını kabul ederek, söz konusu tartışmalar; Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Hollanda, Norveç ve İsveç gibi kuzey ülkelerinin başarılı ekonomilerini sorgulamak yönünde de olabilirdi. Kuzey ülkeleri yüksek gelir düzeyleri, sağlam ekonomik büyüme ve makroekonomik istikrarla sosyal hizmetleri başarılı bir şekilde birleştirdi ve bunların da ötesinde yüksek yönetim standartlarına ulaştılar.

Kuzey ülkeleri arasında da birtakım farklar göze çarpıyor. Örneğin sosyal yardım tüketimi Danimarka, Hollanda, Norveç ve İsveç'te yüksek oranlarda iken Finlandiya ve İzlanda'da bunun daha düşük olduğunu görüyoruz. Yine de ulusal düzeydeki vergiler Amerika'da GSMH'nin yüzde 20'si civarında iken Kuzey ülkelerinde bu oran yüzde 30'un üzerinde bir değerde.

Yüksek vergilendirme kapsamlı sağlık hizmetleri, eğitim, sosyal güvenceler ve diğer sosyal hizmetleri destekliyor, bu da fakirliği azaltıp zengin ve fakir aileler arasındaki gelir açığını nispeten daraltıyor. Amerika'da nüfusun yüzde 20'sini oluşturan fakir aileler toplam gelirin sadece yüzde 5'ini alarak ulusal sınırın çeyreği kadar gelir elde ediyorlar. Buna karşın Kuzey ülkelerinde bu oran toplam gelirin yüzde 10'u ile ulusal sınırın yarısı kadar bir gelire denk düşüyor.

Amerikalı muhafazakâr kesime göre halkın büyük bir kesimi verimsiz ve kötü yönetime, yozlaştırmaya ve bürokratik yolsuzluklara maruz kalıyor, vergilendirme destek ararken bu, ekonomik verimliliği köreltiyor. Fakat Kuzey ülkelerinin deneyimleri bu girişimlerin her birini çürütüyor.

Verimsizlik ve israf iddialarını ele alalım. Devlet destekli ulusal sağlık sigortası sayesinde, Amerika ile karşılaştırıldığında, Kuzey ülkelerinde tahmini yaşam süreleri daha yüksek ve çocuk ölüm oranları daha düşüktür. Kuzey'de tahmini yaşam süresi yaklaşık 80 olarak öngörülürken, sağlık sigortalarının devlet garantisinde olmadığı ve milyonlarca ailenin kendi sağlık sigortalarını bile yaptıramayacak kadar fakir olduğu Amerika'da bu süre 78 yıla düşüyor. Gelin görün ki Amerika'nın o çok güvendiği özel sektör o kadar verimsiz ki Kuzey ülkeleri sağlık harcamalarına GSMH'nin yüzde 11'i gibi bir pay öderken Amerikalılar yüzde 14'ü kadar ayırıyorlar, üstelik karşılığını daha az alıyorlar. Benzer şekilde, Amerika'da sosyal hizmetler tüketimi Kuzey ülkelerinden az olmasına rağmen ulusal gelir olarak bütçe açığı çok fazla. Amerika'nın kamu sektörü harcamaları düşük olmasına karşın bu harcamaların çok azı vergi ile geri döner.

Yüksek vergilendirme Kuzey ülkelerinin ekonomik performanslarını engellemedi. Amerika gibi gelir vergisine bel bağlamaktansa Kuzey ülkeleri katma-değer vergisine yönelmeyi tercih ettiler. Böylece kısmen daha düşük kayıp oranları ve daha az sapma ile gelirin önemli bir bölümünün ekonomiye geri dönüşünü başardılar.

Kuzey tecrübeleri muhafazakârların, büyük bir sosyal refah devleti çalışma ve tasarruf güdülerini zayıflatır, iddialarını da yalanlıyor. Zira ulusal tasarrufun milli hâsılaya oranı Kuzey ülkelerinde yüzde 20 iken Amerika'da yüzde 10'larda seyrediyor.

Üstelik Kuzey ülkelerindeki ekonomik büyüme yakın yıllarda Amerika ile paralel gelişti. Her nasılsa tüm Kuzey ülkeleri çok yüksek gelire sahipler, mesela Norveç'in kişi başına gelir düzeyi aslında Amerika'dan yüksek. Amerika'da gelir düzeyleri ortalamaların daha üstünde belki ama bu da Kuzey ülkelerinde haftalık çalışma sürelerinin daha az olmasından kaynaklanıyor.

Kuzey ülkelerinin ekonomik başarılarını açıklayabilmek için önümüzde birçok etken var. Serbest uluslararası ticaret, piyasa yaptırımları ve sanayiye özel teşviklerin devamına bel bağlamışken, vergilendirme geniş tabanlı ve nispeten saptırmasız yürütülüyor. Kuzey ülkeleri devlet sahipliği ve planlamasına dayalı, sosyalist ekonomiler değiller belki ama özel sahiplik ve piya-

Kuzey ülkeleri, devlet sahipliği ve planlamasına dayalı, sosyalist **ekonomiler** değil belki ama, **özel sahiplik** ve **piyasa** tabanlı, sosyal güvenliğin **devlet** teminatı altında olduğu birer **sosyal refah** ekonomileridir

sa tabanlı, sosyal güvenliğin devlet teminatı altında olduğu birer sosyal refah ekonomileridirler. Ağırlıklı olarak yüksek öğrenim ve bilim ve teknoloji alanında yatırım yapıyorlar, yani ileri teknoloji sanayilerinin tam eşiğinde duruyorlar.

Yarım asır önce, bir serbest piyasa ekonomisti olan Frederich von Hayek büyük bir kamu sektörünün kendi demokrasisini tehdit edeceğini ve bu yoldaki Avrupa ülkelerini bir köleliğe doğru götüreceğini iddia etmişti. Fakat iddia edilen olmadı ve Kuzey ülkeleri gelişti, hem de Amerika'ya kıyasla daha küçük yozlaşmış halk kesimi ve çok daha yüksek düzeyde seçmen katılımları sağlayarak büyük birer sosyal refah devletleri oldular. Uluslararası Saydamlık Örgütü'ne göre Kuzey ülkeleri dünyanın en düzgün politik sistemlerine sahipler (İzlanda ve Finlandiya sıralamada birinciler), Amerika ise o büyük para politikalarına rağmen listenin çok altında kalıyor.

Tüm bunların ışığında Kuzey'in başarıları nasıl kopya edilebilir? Bu ülkeler küçük nüfuslara, doğal kaynaklara ve barışsever komşulara sahipler, ayrıca uluslararası ticarete kolayca imkân bulabiliyorlar. En önemlisi etnik akrabalıkları var ve böylece sosyal farklılıkları uzlaşmaya çok yatkın. Yani aslında Amerika gibi etnik ve ırksal çeşitliliğe sahip toplumlarla güçlü bir sosyal refah devleti olma çabasına girişmek pek ekonomik bir iş değil. Fakat yine de bu girişim karşılıklı saygı ve katılımcılığı geliştirmenin en azından bir yolu.

Copyright: PROJECT SYNDICATE
www.project-syndicate.org
Çeviren: Mehmet Erdem Fidangül